

Världsrekord i tundratrollslända?

Sommaren 2012 var det troligen fler individer av tundratrollslända *Somatochlora sahlbergi* på vingarna i Tavvavuoma än det någonsin rapporterats någonstans i världen. Efter flera års negativa rapporter, otur med väder och dåligt dokumenterade och fåtaliga individer så föreföll arten fullkomligt explodera kring det mycket myggrika månadsskiftet juli/augusti.

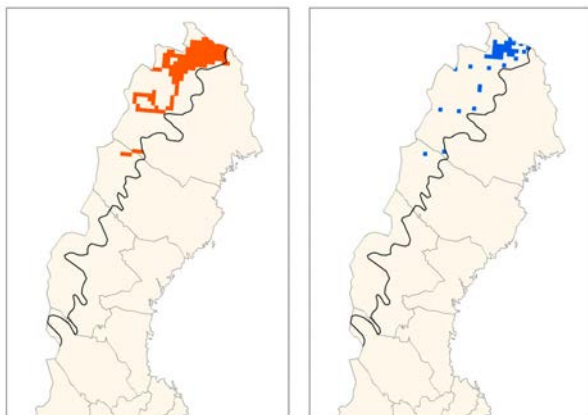
— M A G N U S B I L L Q V I S T & O L A E L L E S T R Ö M

I norra Sverige, på några tämligen otillgängliga platser där årsmedeltemperaturen inte överstiger noll grader, finns arktisk tundra med palsmyrar. Palsarna utgörs av vanligen 1–4 meter höga kullar av torv med en kärna av is som aldrig smälter. Detta fenomen förekommer endast i områden med permafrost, och i Sverige är detta utbredd endast allra längst i

norr. Det finns palsmyrar även på andra platser längre söderut, men det största, sammanhängande området med palsmyr finns i Tavvavuoma, det stora våtmarksområdet sydväst om Karesuando. Det ingår sedan en tid i Naturvårdsverkets nationalparksplan och är sedan länge upptaget på CW-listan som internationellt betydelsefull våtmark. Mest är Tavvavuoma känt för sitt

Palsmyrar förekommer enbart i alpina regioner och utmärks förutom de säregna genomfrusna torvkullarna av bland annat lågväxande vegetation som dvärgbjörk, rostull, skvattram och nordkråkbär. Foto: Magnus Billqvist

Svenskt utbredningsområde (till vänster) och förekomstareal (till höger) av palsmyrar. För att klassas som naturtyp "palsmyr" ska palsstrukturer täcka minst en hektar av området. Från Naturvårdsverket 2011.

rika fågelliv och under våra besök 2010–2011, då vi endast besökt delarna längst i öster, har vi sett arter som jaktfalk, kungsrör, snösiska, myrspov och myrsnäppa. Inte minst förekomsten av vadare är extrem, med i medeltal 70 par änder och vadare per kvadratkilometer. Jämförelser görs närmast med 8 par/km² i södra Norrland (Naturvårdsverket 2012).

Men det är inte fågelrikedomen som har gjort att vi tre somrar i rad tagit oss dit hela vägen från Skåne. Istället är det Sveriges enda kända förekomst av tundratrollslända *Somatochlora sahlbergi* som lockat oss. Göran Sahlén fann arten i Tavvavuoma under tidigt 1990-tal, efter att ha besökt andra länder och tyckt att den borde finnas även på vår tundra (Sahlén 1994). Förutom detta finns vad vi vet inga publicerade rapporter om fynd från landet.

Åren 2010–2011. Vi gjorde 2010 ett första försök att återfinna tundratrollslända, trots att vi hört området beskrivas som ”knott- och mygghelvetet på jorden”. Då visste vi inte mycket om hur eller var man hittade vare sig arten eller området, eller hur man ens tog sig dit. Och vårt besök 2010 slutade i fullständigt fiasko, då hela vistelsen envisades med att bjuda på regn. Vi var inte ensamma, flera andra besökte Tavvavuoma detta år, men endast Hans Olsvik lyckades se och fotografera arten dagen innan vi anlände. Hans

Det är få förunnat att ha haft en tundratrollslända på näsan. Foto: Pav Johnsson

observationer gjordes otypiskt i en pöl i fjällbjörkskog nära Pulsujärvi, vilket gav hopp om att man skulle kunna uppleva arten utan några större strapatser. Men inga fler tundratrollsländor har setts på den platsen sen dess.

Vi gjorde ett nytt försök 2011, nu betydligt mer förberedda. Återigen spelade vädret oss spratt, men nu lyckades vi åtminstone få några timmar med sol och vindstilla och såg då två individer av tundratrollslända, men tyvärr utan att lyckas dokumentera dem. Dessa observationer gjordes i samma område som Göran Sahlén såg arten i på 90-talet. Dessutom var det lämmelår och fågelrikedomen bjöd bland mycket annat

*Åtta väl förberedda trollsländeentusiaster samlade vid vägs ände i Pulsujärvi inför vandringen ut till tundran 2012. Myggnäten kom väl till pass.
Foto: Magnus Billqvist*

på myrspov med ungar. Om vi inte gjort det tidigare så var det någonstans här som vi helt och fullt föll för Pulsujärvi och palsmyrarna. Redan då och där gjordes planerna upp för 2012.

Flera tundratrollsländor 2012. Tidsmässigt bör man enligt flera källor ha störst chans på tundratrollslända i månadskiftet juli/augusti (Schröter 2011, 2012). Vi hade under 2010–2011 inte stött på några större mängder av vare sig knott eller mygg när vi två år i rad varit där under sista julidekaden. Inför 2012 beslöt vi oss för att besöka området i början av augusti istället, för att så att säga ge insekterna en skjuts tids-

mässigt. Detta varierar förstås mellan åren, men detta beslut skulle visa sig vara helt avgörande 2012.

Inför säsongen gick vi ut i flera olika forum och aviserade när vi skulle vara på plats. Vi bjöd in fler att göra oss sällskap, och ganska snart stod det klart att vi skulle få sällskap av minst ett dussin andra.

När vi lämnade Skåne visade väderprognosernas dystra rapporter för hela veckan med vind och regn – massor med regn, och inte en tillstymmelse till sol. Vi såg framför oss en resa där vi inte ens hade skäl att besöka Pulsujärvi. Prognoserna blev dock aningen bättre efterhand. Inte bra, men bättre, och vi beslöt oss för att satsa på att besöka tundran under onsdagen

*En hona tundratrollslända i handen uppvisar kraftig kroppsbyggnad, dunig "päls", mörk, närmast svart grundfärg förutom några vita fläckar, gula dito vid nosen och grönglans på mellankroppen. Den senare syns ofta inte och då ger arten ett närmast helmörkt intryck.
Foto: Magnus Billqvist*

Analbihangen hos hanen (vänster) är på arttypiskt manér närmast abnormt vinklade, mycket mera så än den mest liknande arten som är fjälltrolslända. Flera honor (höger) sågs lägga ägg, och några sådana ses vid honans valvula. Foto: Magnus Billqvist

(1/8), då väderprognosen åtminstone såg kortvarigt bra ut. Men redan på måndagen nåddes vi oväntat av positiva rapporter, då några av de vi skulle möta på plats redan sett flera tundratrolsländor.

Vi fick höra att de sett dem där vi såg arten 2011, att vädret varit molnigt med korta solglimtar och – framför allt – att de kanske observerat så många som 25 stycken. Det senare var förstås det mest sensationella, då det knappt finns uppgifter på att så många setts någonstans i världen. Att de sett så många trots allt annat än idealiskt väder förbryllade, men det tydde på att arten i år var mycket talrik.

Under natten mot onsdag öste regnet ner och på morgonen var det alltså grått. Tillsammans med en handfull fältbiologer som också förlagt läger till Pulsjärvi, begav vi oss ändå av mot Lilltundran, som vi kallar den mest östliga och mest lättillgängliga delen av tundran.

Hoppet steg när det efter några timmar anades bättre väder. Först sågs endast enstaka fjällmosaiksländor *Aeshna caerulea*, men vid tiotiden hände det – den första *Somatochlora*-sländan sågs. Vädret förbättrades

ytterligare och 2–3 sländor som ”såg bra ut” sågs som hastigast, men ingen lyckades fånga någon eller se dem ordentligt i kikare. Men så sågs en hona sätta sig i en dvärgbjörk, och vi kunde se den riktigt väl. Efter några dokumentationsbilder fångade vi henne och kunde definitivt bekräfta bestämningen.

Efter detta såg vi enstaka sländor i de flesta småpölar i området, och nästan samtliga föreföll vara tundratrolsländor. Vi såg minst tre äggläggande honor, 5–10 hanar och ytterligare några, icke könsbestämda exemplar, och detta på en yta av bara några hektar! Samma upplevelse hade det andra gänget som såg arten två kilometer längre västerut. Tanken hisnar

Vingmärkena hos tundratrolslända är hos honan (bilden) närmast brandgula, hos hanen ljusare, till skillnad från både fjälltrolslända och mindre glanstrolslända där båda könen har mörka vingmärken. Foto: Magnus Billqvist

Hane av tundratrollslända. Lägg märke till de ljusa vingmärkena, den vita ringen mellan andra och tredje bakkroppssegmentet och de vinklade analbihangen. Den närmast ludna "pälsen" är återkommande hos många nordliga arter. Foto: Magnus Billqvist

över hur många tundratrollsländor som fanns kring de hundratals palsgölarne kring sjön Davvajavri detta år, ett år som skilde sig från de tidigare vi varit här genom att vara enormt myggrikt. Att detta sammanfall är sannolikt inte bara en slump.

Två hanar fångades också för dokumentation innan vädret blev sämre och sländorna slutade flyga. Samtliga tre fångade individer vägrade också att flyga iväg efter att vi satt ner dem. ■

Magnus Billqvist

E-post: magnus.billqvist@gmail.com

Ola Elleström

E-post: ola.ellestrom@gmail.com

Litteratur

- Billqvist, M. & Elleström, O. 2011–2012. Epitheca – Trollsländebloggen. <http://epitheca.blogspot.se/>
- Naturvårdsverket. 2011. Palsmyrar. Vägledning för svenska naturtyper i habitatdirektivets bilaga 1.
- Naturvårdsverket. 2012. Tavvavuoma föreslås som ny nationalpark. <http://www.naturvardsverket.se/Start/Naturvard/Skydd-av-natur/Nationalparker/Forslag-till-nya-nationalparker/Tavvavuoma/>
- Sahlén, G. 1994. Tundratrollsländan *Somatochlora sahlbergi* funnen i nordligaste Sverige. – Entomologisk Tidskrift 115: 1194.
- Schröter, A. 2011. Review of the distribution of *Somatochlora sahlbergi*. International Dragonfly Fund, Report 41(11): 1–27.
- Schröter, A. m.fl. 2012. Observations on adult *Somatochlora sahlbergi* – a species at risk due to regional climate change? (Odonata: Corduliidae). – Libellula 31(1/2).